

krenuti veoma mnogo pitanja – da je prije nego što bi se takva ocjena i mogla konkretnije dati, potrebno orisati mnogo šire okvire. Ali mislim da su zasluge Bosne Srebrene jasno vidljive i iz ove okvirne skice, da je jezični doprinos skromnih franjevačkih pisaca, od kojih mnogi nisu našli svoje mjesto u Enciklopediji Jugoslavije, bio svakako veći nego što se to može uočiti neposrednim pojedinačnim i izoliranim obrađivanjem pojedinaca.

MOŽEMO LI ŠTO U TEKSTOVIMA FRA GRGE MARTIĆA NAĆI JEZIČNO INSPIRATIVNIM I DANAS?*

Krunoslav Pranjić

Pitam se autosugestivno. Dakako, da – odgovaram si, odgovaram na glas i afirmativno ne samo zbog etikecije što bi jubilejnom trenutku imala biti jedino primjerljivom. Odgovorio bih tako i u svakoj drugoj prilici nakon trijezne ekspertize.

A u čemu bi se to potencijalno inspirativno sastojalo? U modelima, u tipološkim konstantama njegove narativne, memoarske proze. Nakanio sam ih imenovati i ponešto raščlaniti filološkim, jezično-stilskim komentarom i tek nakon toga popratiti subjektivnom svojom interpretacijom, sudom ili ocjenom, sve to poduprijevši uvjerenjem da Martićev prozni izraz, njegovi jezično-stilski postupci dobrano zavređuju da budu virtualnim inspirativnim vrelom i sedam desetljeća pošto bjehu fiksirani; da sliku detaljiziram: kazavši inspirativnim vrelom, nikako ne mislim slijepo imitativnim uzorom.

No prije dokaznoga postupka potrebna mi je digresija-dvije.

Prva: očito, tako sam *in medias res* najavio: po analitičkoj srijedi bit će jedini Martićev, konzistentan, prozni predložak – njegova *Zapamćenja*.¹ Zbog profesionalne preciznosti, za koju ne bih da prijede u deformaciju precioznosti, valjalo bi, držim, postaviti izazov, relevantno tekstološko pitanje: govorit će se dakle o jedinicama pripovjedno-kompozicijskih postupaka iz aspekta njihove stilske obilježenosti, a zna se da tekst *Zapamćenja* nije Martićev autograf nego stenogram (Martić bi rekao: brzopis) »koji bilježen bješe po nasjemu ustmenomu kazivanju od gospodina brzopisca Janka Koharića iz Zagreba u Samostanu Kreševu d. 15. kolovoza 1901«. ²

* I ovo je tekst referata pročitana na simpoziju o fra Grgi Martiću (v. napomenu na str. 37.).

¹ Citirat ću izdanje Knjižare JAZU, Zagreb, 1906.

² Tako je fotokopijski registrirano u Martićevu autografu na početku navedenog izdanja.

Pa može li se onda s pouzdanjem ovaj tekst atribuirati isključivo fra Grgi Martiću te na temelju njega izvoditi valjane zaključke kao da je posrijedi neprijeporan autorski tekst? Tekstologija bi rekla: može; nije tu riječ tek o bilješkama ili tuđoj stilizaciji pa onda redigiranoj autorizaciji, nego:

– Taj stenogram prepisao je u Kreševu sam Koharić, pa ga onda pročitao fra Grgi, koji je tom prilikom još neke dopunjke stavio, a u glavnom se uvjerio, da je Koharić vjerno i točno zabilježio njegove riječi.³

Kad sam *Zapamćenja* nazvao tekstom konzistentnim, imao sam na umu ono semiotičko stajalište po kojemu konzistentan tekst počiva na trojstvu jedinstava:

– da ga je formulirala jedna osoba (biološki ne mora biti jedna, ali mora istovjetna);

– da je naslovljen, tekst, jednome primaocu (može to biti i cijela etnička, istojezična skupina, ali obvezatno istoga tipa svijesti);

i treće: – da je tekst tako sastavljen da sadržaj svih rečenica koje ga čine, daje u rezultatu opis jednoga predmeta... odnosno razmatranje koje dokazuje jednu tezu.⁴

Sva ova tri jedinstva, to trojstvo *Zapamćenja* odista sadrže; stoga i jesu konzistentan tekst.

Digresija druga: ako za prigodnice Martićeve i prihvatimo ovaj sud:

– Nigdje njihov pisac nije uspio da ostvari pjesmu: da iskren i jak doživljaj potpuno zahvati u građi riječi. Svuda s a m o o p j e v a v a, ali n i g d j e n e p j e v a. Koliko god se od zgrade do zgrade kod njega može naslutiti kakvo jače čuvstvo, opet on svoje opjevavanje toliko razvlači, da se ono gubi u mnoštvu riječi i nepotrebnih pojedinosti.⁵

A u ocjeni ne prolaze bolje ni druge tisuće što nerimovanih što rimovanih Martićevih deseteračkih stihova:

– Značajke Martićeve prigodničarske poezije opažaju se u pojačanoj mjeri u njegovim epskim pjesmama, a osobito u *Osvetnicima*.⁶

I još jednom negativno:

– U doba pak, kad se povodio za narodnom pjesmom, često je nemilosrdno lomio jezik, stvarao nove oblike, prekrajao i nastavke i cijele riječi prema vlastitim pogledima. Pojedini su dijelovi njegovih *Osvetnika* upravo nerazumljivi zbog iznakažena [sic!] jezika.⁷

³ Ferdo Šišić, iz predgovora navedenom izdanju, str. V.

⁴ Vidi: Maria Renata Mayenova, *Konzistentnost teksta i primaočeva svijest*. »Umjetnost riječi« br. 1/2, Zagreb, 1969., str. 163.

⁵ Antun Barac, *Veličina malenih. Grgo Martić*, NZH, Zagreb, 1947., str. 93/4. Ovdje i drugdje u navodenim Barčevim tekstovima sva su isticanja moja, K. P.

⁶ *Isto*, str. 94.

⁷ *Isto*, str. 111.

Nesmiljena Barčeva kritičnost, rekao bih, potječe od toga što Martićevu poziciju ni govora da je podcjenjivao, nego što je na nju postavljao zahtjeve i mjerala u skladu sa svojim kapitalnim i magistralnim uvjerenjem da

– jednostavnost pravih i velikih umjetničkih djela nije posljedica njihove sadržajne i formalne jednostavnosti, nego je plod činjenice, što su njihovi tvorci znali svladati sve teške o č e i z r a z a [. . . i da je tako] svako pravo književno djelo u svome ukupnom dojmu posljedica vrlo mnogobrojnih čimbenika kao svojstva jezika.⁸

Ne bih jako sumnjao u to da je tomu tako. No da oponiram, parafrazirajući je, onoj derogativnoj igri riječima, zasnovanoj na etimološkoj figuri kako Martić »samo opjevava«, ali da »ne pjeva« – rekao bih da u svome proznome jedinku, u *Zapamćenjima* (koje li neiskorištene riječi za memoare?!) Martić ne samo izriče nego i izražajno ističe, ne samo da kazuje nego, više: izrazuje. A to je bogme već spisateljska kvaliteta, za koju ni unaprijed niti ću i na kraju reći: kvaliteta estetična, ali ću reći da je artistična, upravo virtuozna gdjekad.

Da tipološki reduciram neke konstante-vrednote Martićeva jezika i stila:

1. *Zapamćenja* nisu samo suha, faktografska, izražajno neinventivna pa nečitka proza; dokazom tomu da nisu jest i stilski postupak koji je inače u modernoj (svjetskoj) literaturi značajka rafinirane naracije gdje kategorija naratora poprima posve nove funkcije i dimenzije, različite od funkcije i prerogativa »klasičnoga« pripovjedača – sveznalice; stilski je to postupak zvan s l o b o d n i n e u p r a v n i g o v o r . Primjerice:

– *Sa svoje vlade došao Omer u nesuglasje s austrijskim konzulatom [. . .] Omer je poslao Fazli-pašu i fra Jukića u posjete Jelačiću banu, da ga pozdrave i čest mu učine. [. . .] nazrijelo se u tom neke političke konferencije pa tako je neko iz Zagreba, nekaki od tajnih izvjestitelja, javio u Beč, da se tu radi o panslavizmu [. . .] s tim svojim panslavizmom da prijetete ova dvojica obima carstvima, i Austriji i Turskoj. (25)⁹*

. . . »da prijetete ova dvojica obima carstvima« – nije to više izvješćivanje pripovjedača-sveznalice, pripovjedač je tu tek filter, ili čak interpretator, ne zna on, niti sudi, da li ona dvojica zaista prijetete ili drugim misle-kažu-pretpostavljaju da to oni prijetete; u toj neutralnoj kao objektivnosti (Martić bi rekao: »biva« objektivnosti) i jest pripovjedalački *raffinement* postignut stilskim postupkom slobodnoga neupravnoga govora, ostvarena na model-način: ispuštanjem, neponavljanjem *verba dicendi*.

⁸ Isto, str. 121.

⁹ Ovdje i drugdje, uz ilustraciju Martićeva jezika i stila, navođene su stranice citiranoga izdanja, v. bilješku 1.

Drugi je, nije i jedini, stvaraj slobodnoga neupravnoga govora koji i opet naslojava te prefinjuje naraciju:

– [...] čim ih je četa Hadži Lojina uhvatila [...] Tu htjeli ih posjeći, a Hadži Lojo zaviče: da ne diraju u njih [...] (92)

Postignut je ovaj tip slobodnoga neupravnoga govora dvojako: grafijski – dvo-točje iza zaviče (ne zarezom po gramatičkoj ili bez njega po tzv. logičkoj interpunkciji, a to bi isključilo relevantnu stanku) a posljedak je takvoj grafiji (dvotočje) eminentno u zvukovnoj realizaciji segmenta: mora tu doći jaka, izražajna, stilski markirana stanaka!

A specifična je, regionalna: bosanska i hercegovačka kolokvijalna mogućnost slobodnoga neupravnoga govora interpoliranjem onoga vrlo čestotnog adverbijalnog *biva*:

– Po tom ja Kostan-paši javim, pa kažem: »Pošto ovi Savo ne će [da se zavladiči po Kostan-pašinoj želji ili milosti] ja vam preporučam kano zaslužnoga svećenika za hercegovački narod bivšega igumana manastira Žitomislića, Serafima Perovića. On je sada u progonstvu, politički b i v a prognanik u Tripolisu s još jednim monahom Leontijem iz Mostara i sa svojim bratom učiteljem Jovanom. (53)

Ono umetnuto b i v a između politički i prognanik odbija identifikaciju, možda čak i pomirbu govornika s institucijom i situacijom progonstva; hoće to reći, rekao bih: ja, govornik, distanciram se od onoga što ta riječ i taj pojam znače.

Relativizira se pripovijedanje još jednom inačicom te tehnike: udvajanjem raznorodnih veznika (temporalnog korelativa »onda«, i deklarativnoga »da«):

– Od Kukavice-paše bilo je stradanje još ponajveće, pa onda od Dželaludina. Taj je tako strog bio, da pripovijedaju, kad je bio za vezira negdje u Rumeliji, čini mi se u manastiru Bitolju, o n d a d a j e d o z v a o onamošnjih dvanaest prvih otpornika, pak naredio, da svaki usiječe po jedan hrastov kolac i da ga donese njemu u konak. (3, 4)

Očit primjer te bogato iskorištavane tehnike slobodnoga neupravnoga govora ispuštanjem *verba dicendi*, u zvukovnoj realizaciji bogato naknađenim prozodijskim elementima (intonacijom i stankom iza riječi konzul – vidi se još i u ovome primjeru:

– Sazove vezir u svoj dvor sve poglavice i muktare, pa onda izvedu pred tom skupštinom onoga Arnauta i kažu što je dobio: k o n z u l // d a m u p r a š t a s m r t, no zato je relegiran u svoju zemlju, i nikada više ne smije u Bosnu doći; (40)

2. N o n p u r i z a m bit će da je, između ostaloga, jezična oznaka neugrožena čovjeka, slobodna stilista, duhom barem slobodna individuuma. Prevodi tako Martić turcizam galicizmom – bez kompleksa:

– [...] imali su neka promaknuća svoja i jeničerska imenovanja [...] pa su i prema tomu dobivali [...] od carstva u l e f e, a p a n a ž e bi rekli. (2)

A u drugoj prilici na istoj stranici (2) uz galicizam pribraja – kao i ne osjećajući da je sinoniman – (serbo)kroatizam:

– [...] ali najviše ih je išlo u nesrećnu bitku mohačku, poslije koje su dobili mnogo privilegija i povlastica na pobiranje desetine [...]

Znade Martić, valjda kao *variatio* koja stilski *delectat* uzeti latinizam-internacionalizam, kao:

– *onda su blizu nastale mađarske i nsurekcije* (9) pa nablizu navodi prijevod:

– *U to se doba već pojavi u stana k mađarski.* (10) A na pregršti je što učenih, što intelektualnih, što možda i modnih posudnica onomadašnjih, posve ležerno fonomorfoadaptiranih u jezični sistem: *galantno* (7), *patriota* (20), *konfidencijalan* (27), *kompromitovati* (28), *insinuacija* (31), *proponirao* (32), *eksistirao* (35), *konfiscirao* (43), *konstituirao* (45), *manuskript* (69), *kuriozno* (82), *kuražno* (84) itd.

3. Navest ću svega jedan primjer rječotvorja koje se i ne mora baš atribuirati Martiću, ali koje je rječotvorje dokazom kako on ili inventivno (pro)nađe ili inventivno preuze od koga čutu riječ:

– *A ono večer Hafiz preda predatnicu grada Sarajeva i pošalje Filipoviću kavalarije 150 momaka prije mraka na dva sata Sarajevu i jedan top, da provocira, hoće li mu odgovarati Sarajlije topom. Pukne bez oštrogaboja, a ozgor s grada krupovac [Kruppov top] zviždi preko njih u polje [...]* (99)

Tvorbene su analogije bile lake: jabukovac, bukovac, voskovac, ali u kategoriji koja je i dan-danas veoma produktivna (sufiksalsna na osnovu koje je izvedeni posesivni adjektiv): udbovac, kosovac, frontovac, stuartovac...

4. Jedno je majstorstvo Martićevih Zapamćenja baš očito: kompozicija dijaloga i prijelaza iz naracije u dijalog, i obrnuto. Kao u ovome primjeru što je:

– *»Uhvati mi ga«* više konzul, a goropadan je bio i onako. Kavaz stisnu za njim na konju, stigne Arnauta i svali ga s konja u snijeg. U to i konzul dotrči za njim, pa s kandžijom šibaj Arnauta oštrogabo, dok Arnautin ne izvadi dvije puške male, pa upri u njega i *»Aman, Aman«* više [...] Arnaut na to bježi u kasarnu, te se zaključa u svoju sobu; sjetio se, konzul je. Javi se odmah stvar veziru. Dode vezir u konzulat: što je bilo? Atanacković mu kaže. Pošlje paša zovne Arnauta. Vratitise se: *»Gospodaru, ne predaje se, ubit će.«* *»Neka vas desetoricu ubije, hoću da ga živa dovedete«,* i dovedu živa Arnauta i rekne vezir Huršid-paša konzulu: *»Gospodine, reci sada, hoćeš li, da ga posijechem odmah ovdje?«* *»Ne, toga ne ću, nemam vlasti da to rekнем, nego moram da odjavim u Beč i Carigrad poslanstvima i kako dode naredba, onda ćeš onako učiniti«;* (39)

Stilsko je sredstvo dinamiziranja naracije u onome iskorištenju kategorije modalnosti (imperativi: šibaj, upri, bježi) u svrhe temporalne značenjske intenzifikacije. Harmonija ideje i izraza, označenoga u označitelju: situacija je napeta, užurbana – pa i rečenica je impulzivna, kratka. Nema mjesta razlivenosti opisa: sjetio se da je konzul; stoga princip ekonomije izvan svega! – dođe vezir u konzulat – i promptno pitanje bez glagolskoga posredovanja: u-za-pita, hoće da zna, zanima se i slično: što je bilo? pa se razvija dijalog i opet bez ikakvih vezivnih medijacija, posredništava.

Još jedan primjer izravnoga prijelaza iz opisa u dijalog gdje se dinamički dijalog replika u repliku izmjenjuje među korespondentima, a da se oni ne imenuju svaki put niti se prozivaju:

– *Ipak ga nekako nađe Derviš-paša i upita tko je ovo pisao: »Ne znam.« »A tko je to poslao?« »Poslali svi Turci«. Onda se on izdere na njega: »Čuješ kaži tim Turcima, koji od sada o tom progovori, odrezat ću mu jezik.« Od onda zvona ostadoše mirna. (87)*

Ne samo da je dinamički dijalog nego je ekonomičan i izravan prijelaz iz naracije u dijalog i obrnuto.

5. Stilistički je jednako zanimljivo načelo asimetrične rečenične kompozicije, razbijanja pretkažljivosti:

– *Huršid paša umekšao je ponašanje bosanske vlade prema austrijskoj stvari u Bosni. Zato je poslije ovi paša [...] preko Atanackovića dobio dekoraciju od cara Franje Josipa [...] Nakon četiri godine mirna vladanja bude on svrgnut i otišao je u Aziju za vezira, ostavivši u Bosni dobru uspomenu. Međuto, njegova nesreća namjeri ga u Džidu, gdje puče jedan ustanak turski na kršćane, pa se sjeklo i palilo strahota. Tom prilikom bude on kompromitiran od Turaka i osuđen na pogubljenje zajedno sa svojim namjesnikom Većinom. Većir bude pogubljen, dok se Huršid paša spásē intervencijom vlade austrijske. (42,3)*

Onaj pasivni prezent (bude on svrgnut), u očitaj je funkciji sintaktičkoga relativa, pa bi i narednu glagolsku predikaciju valjalo, mehaničkim paralelizmom, očekivati također u prezentu; i moglo je hipotetski, a korektno stajati: – bude on svrgnut i ode u Aziju za vezira.

Ali baš što se zbilo toj prediktibilnosti, vjerojatnosti toj kao unatoč: nakon pasivnog prezenta u drugome članu paratakse – perfekt: i otišao je – pripovijedanje nije puko izvještajno, monotono; sugestivnije je, doimljivije. A to je već znatna crta literarnosti.

U daljem dijelu citata opet slično: prezentski pasiv u sintaktičkom relativu: – bude on kompromitiran... i osuđen; pa opet: Vezir bude pogubljen, dok se Huršid-paša spásē... Očekivao bi čovjek isti model

nesimetrični: pasivni prezent + perfekt. Kad tamo ali jest: prezent: spásē !! Riječi i gramatičke konstrukcije, ako nam je do efekta izražajnosti, poput bića su: s njima valja tankoćutno. Nijansirani stilist Martić odrekao se i simetrije, oponašanja, eksploatiranja već zadane asimetričnosti: ne ponavlja on simetrično asimetriju (da se dvaput ostvari model: pasivni prezent+perfekt, a mogao je napisati: – Većir bude pogubljen, dok se H. P a š a s p á s i o . . .). Preferira efektiniji nastavak, simetričan sada: pasivni prezent+prezent: V. bude pogubljen – H. (se) spásē!! I ta mu je simetrija postala divergentna, asimetrična svojom simetrijom prema ranijem u sebi asimetričnom članu. Kao da se »sjetio budućnosti« u kojoj nam je A. G. Matoš zavještao aforizam da – silom repeticija neobičnosti postaju obične!

Zar bi nakon svega trebalo još jednom odgovarati u čemu držim da bi nam Martićev prozni jedinak imao biti jezičnostilski inspirativnim i danas?

A moglo bi se domisliti koje još čega: kako se u tom neveliku tekstu (119 svega stranica malenoga formata) može naći bogat repertoire stiletike, dragulja – istina – kolektivne stilistike pučke štokavštine, ali u Martićevu probiru i obradi; može naći napuštenih vlastito hrvatskoga jezika: izvornih sintetičkih sintagmatskih veza u suvremenome našem standardu analitiziranih, dakle u gibelji, pa infinitivnih konstrukcija, pa neprevodljivih, izbornih imenskih i glagolskih rekeija, pa artističkoga namještanja enklitika s ritmičkim ekspresivnim reperkusijama u zvukovnoj realizaciji, pa te bespredikatskih te beskopulativnih veza, pa klasičnih predikatskih instrumentala (njemu za normalnojezičnu komunikaciju, nama za rezervat stila majestetičnoga), pa metaforiziranih frazeologizama, pa . . .

. . . pa koje još čega što bi potvrdilo kako

– Pisati hrvatskim jezikom ne znači samo [. . .] upotrebljavati hrvatske riječi i hrvatsku sintaksu, nego dati da u pismenom sastavku dođe do izraza ritam hrvatskoga jezika i sve one njegove značajke kakvih nema ni u jednome drugom jeziku.¹⁰

*

* *

Zaista, moje bi ovdje moglo i završiti. No, neodoljiv je jedan izazov, ni u kakvoj vezi s tipom i namjerom mojega referata. Antun Barac ustvrdio je, neštedimice, samo istinu poštujući, a ne smećući s uma kako je čovjek fra Grgo Martić čovjek bio izrazitih i velikih sposobnosti, kao kulturni, politički, vjerski i socijalni radnik u Bosni stekavši mnogo zasluga; ali u političkom radu da je bio prevrtljiv u pogledima, pučki bi se to reklo: bio prelivoda. Svoju je sumnju u moralni integritet Martićeve osobe ovako obzirno formulirao:

¹⁰ Antun Barac, *nav. djelo*, str. 134.

– možda se doista krije neka politička vještina u tome, da čovjek u različitim vremenima može zastupati potpuno različita stajališta. No pjesnik nema i ne može imati ovakvih sposobnosti. On do svojih zaključaka više dolazi srcem negoli umom i nije sposoban za zaokrete. Sa svojim pogledima on živi i umire, jer su oni izraz cijele njegove unutrašnjosti, a ne plod časa. Zato i jest stvaralac, zato i može da zanosi, jer čuva vjeru i polet tamo, kamo političar unosi račun i obzire.¹¹

No šta ako Martić i nije bio od te vrste i od toga dometa pjesnika? I sam Barac smatrao ga je jedva osrednjim, pa što bi se ponašao poput iznimnih? – pitam se.

Pomaže, ipak, i Barac da razumjednemo Martićeve političke krabulje:

– Danas sebi čovjek teško može pravo predočiti, o kakvim su sve sitnicama zavisili sloboda i život u zemlji, gdje nije bilo ni određenih zakona ni međusobnog povjerenja, nego su, uglavnom, o svemu odlučivali hirovi poglavica, koji su se mijenjali brzo jedan za drugim. Spletke, podvale, denuncijacije morale su se razvijati u toj turskoj pokrajini, u kojoj su bile ne samo tri vjere, nego je i samo muslimansko stanovništvo bilo podijeljeno na različite struje, koje su se među sobom gložile.¹²

I sam bih porekao etičku kvalitetu Martiću kad bih znao da je, budući čudnim političkim prevrtljivcem, uz to činio što zla. Da je ūdio bližnjemu – o tome potvrda ne znam. A da nije bio kakav je bio, nit' bi učinio što jest učinio, nit' bi starost dočekao . . . Bio bi, moguće je pretpostaviti, ako već i jedva grobišna humka.

A intuicija me navodi na mjesto u *Zapamćenjima* koje bi moglo biti vidovita anticipacija mogućeg odgovora na dileme i skepse poput Barčeve:

– On je sada u progonstvu [bivši iguman manastira Žitomislića, Serafim Perović] s još jednim monahom Leontijem iz Mostara i sa svojim bratom učiteljem Jovanom [. . .]

Međuto već bukne ustanak, a eto ti ujedared ona sva trojica iz prognanstva u Dubrovnik [. . .] zastanu tude, dok se ne stiša taj ustanak. I dođu na svoja mjesta u Mostar. OKUPACIJA SVRŠILA SVOJE STVARI, a kao vladika mostarski vladao je [. . .] (53)

Iz ove fatalističke spoznaje . . . dala bi se izbiti Nada . . .

¹¹ *Isto*, str. 116.

¹² *Isto*, str. 80.

UZROČNA ZNAČENJA PADEŽA U JEZIKU MIHOVILA PAVLINOVIĆA

Vladimir Anić

Kontekst traži da se primjer iz RS 199 shvati kao svjesno vršena radnja: kao od želje, tobože od želje svjesno lažno rade; isto iz RS 262 – od straha da se ne dogodi jedno, oni čine drugo. Konstrukcija *od volje* ovdje je očito produktivna, dok se u vezi s gl. *biti* na razini regionalnoga ograničava na jedno značenje [»imati volje za što«]. Provjera dopušta zamjenu sa *iz* + genitiv na neutralnom planu, dok zamjena sa *zbog* + genitiv ne bi bila sasvim adekvatna – manje je učestala, sugerirala bi neizravan povod za akciju, a nekima bi djelovala knjiški. Kako kontekst dopušta da se djelomično kao neizravan povod shvate primjeri *od milinja* i *od malovriednosti*, u odnosu na zamjenu sa *zbog* postoji kolebanje.

c. Konstrukcija iskazuje okolnost u kojoj se subjekt nalazi ili prisutnost ko- ga ili čega što može djelovati svojom radnjom ili samom svojom prisutnošću, te dovodi subjekt u odredno stanje ili rezultira medijskim procesom i odsutnošću voljne radnje:

Takma u razvoju / ta izvađa velika djela u međunarodnoj trki; *od te* nije pogibelji ni Srbu ni Hrvat (HRd), Srbija nit je vriedna da sobom priredi kakve cjelokupnosti, bilo Dušanova carstva, bilo Jugoslovenstva; nit bi joj se to pustilo od Evrope (HRd), Mnogo neobičnije je viditi narode malene / kojim je budućnost omjerena *od medja* većih i jačih naroda (RS 13), Pa ako i krvav *od biljegovina i parničkih trošaka*, poštenjak nije ubijen (RS 41), Tja dalekom zapadu prietijaše pogibelj *od* jogunih *Turaka*, na Bosforu utaborenih (HRd), Evo, moj gospodar Vlaho što maloprije spominjasmu: da ga nije *od sama jezika* narodna sviest (HRd), *Od znana* boli glava, *od neznana* i srdee i glava (RS 131).

Glagol *pustiti [od Evrope]* kad traži dopunu u značenju odricanja, slično kao i neki drugi glagoli [*smjeti, moći*] s dopunama,¹⁸ s *od* + genitiv označuje prepreku da se glagolska radnja izvrši. Ovdje je kontekstom prepreka određena kao neizravna: anonimni subjekt neće vršiti radnju jer postoji prepreka označena konstrukcijom. U Pavlinovića je dobro, kako smo vidjeli zastupljena konstrukcija *od* + genitiv kad označuje svjesnu akciju, a toga ima i u drugih hrvatskih pisaca [Šenoe, Nehajeva, Krleža]. To se značenje može pokriti ve- zom *iz* + genitiv. U ovim primjerima [*pod c*], međutim, radi se o uzroku u

¹⁸ D. Gortan-Premk, ib., str. 442.; M. Ivić kaže da se ova konstrukcija upotreb- ljava kad je pojam najneposrednija prepreka vršenju radnje; ako nije u pitanju prepreka u bukvalnom smislu, tj. ono što svojom prirodom sprečava vršenje radnje, upotrebljava se kon- strukcija sa *zbog* – »isp. razliku u značenju *Nije mogao od ovaca* prema *Nije mogao zbog ovaca*.« (ib., str. 139.).